

Çağlarıyla Çatışanlar :

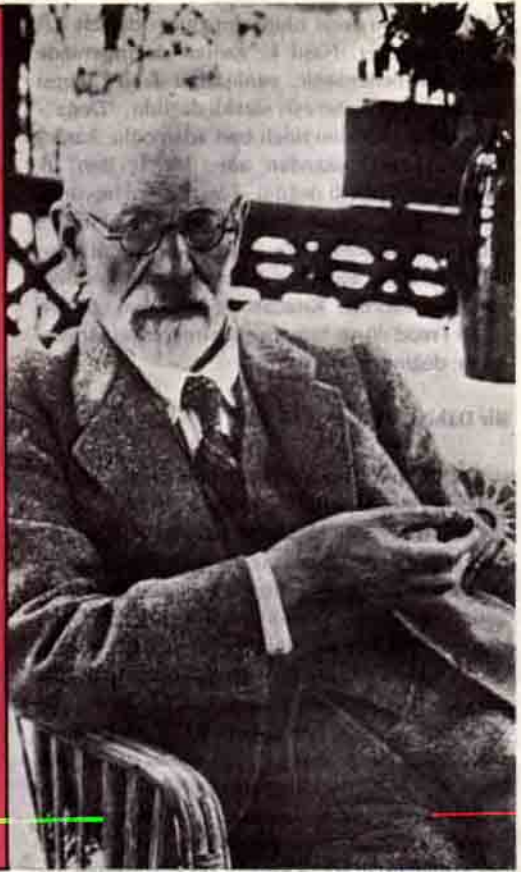
Dr. SIGMUND FREUD

(Moravia 1856 - 1939 Londra)

Halil İbrahim GÖKTÜRK

"Her bakış bir gözlem, her gözlem bir düşünce, her düşünce bir bağlantı ve ilişki doğurur; Öyle ki, her dikkatli bakışımızda bir teori kurduğumuzu söyleyebiliriz."

GOETHE

Kaoslar Yüzyılı mı ?

Hani dâhilerin de birer öğrenci olmadığı nasıl düşünülebilir? Ne var ki önce değişik türlerine karşın, ortak bir yön ve yönleri daha yok mu? Toplumların o tür beyin güçleri; geleneksel değer yargılarına; kurulu düzenlere kafa tutar, meydan okur ve hatta başkaldırırlar. Henüz girişime geçmeden, oluşabilecek karşıt tepki cephelerini de hesaptan uzak tutmazlar. Böylece türlü saldırılar önünde caymaz, ödün de vermezler. Birer inatçı değil, ama "ısrarcı" dırlar. Tekil adamın bu inanç-direnç gücü nereden geliyor? Herhalde adına hakikat, gerçek ne denirse densin, "Bilinmez" e ilişkin bir belirti var: bulgular'dan çıkan Tanrısal bir kıvılcım güvencesi olmalı... Örneğin, böyle-si en tipiklerinden birinin ilginç kişilik ve kuramına (Teorî) kısaca değinelim, bir biyografinin yeterli ve çerçevesince...

Dr. Freud'ün yaşam ortamı, pek çok buluş ve yeniliklerin gebelik sancısı çektiği, yüklü bir dönemin yolçatıdır. Öyle ki çağlar takvimi, XX. Yüzyılın tam eşğine basıyor... ki Röntgenin ilk ışınları fiziği delerek bedeni saydamlaştırır... Psi-

kanaliz (Ruh çözülmesi); ruhun kapkaranlık köşelerine ilk kez bir ışıldak tutmaktadır. Bunlarla, ötekilerin birlikte ortaya çıkışları acaba nasıl bir rastlantıydı? Yoksa bir Kaoslar dönemine hazırlık mı? Dahası yaşadığımız yüzyılın köprübaşı, aynı zamanda iki büyük dünya savaşı'nın da arifesidir. Yani bir çeşit kaoslar (karışık durum) öncesinin belirtilerini gösterirler. Demek ki son çağ, bireysel ve toplumsal insan ögesinin sonsuz çabaları toplamıyla; sonuçlarının ortak sentezi oluyor. Her ikisinin kaçınılmaz birikimlerini, patlayış koşullarını da beraberinde getirmektedir.. Tüm savaş tohumlarının da insan ruhunda yattığı gibi.. Keşke o dönemin ruh ve sinir hastalıklarını gösterir veriler elimizde bulunabilseydi. Öyleyse adına psikanaliz koyduğu öğretisiyle, kuramcısının başına gelenler pek sıradan şeyler değildir.. Bilimsel uzmanlıklara saygımız sonsuzdur, ama onların dışındaki kişilere de seslenmek görevimiz... Evet Dr. Freud bir dâhi kişidir, tek tek canlı deney konusu yaptığı içdünyamızın ödenetim hakkını da yine bizlere bağışlayan... Ama tıp tarihinde O'nun teorisi kadar üstünde yoğun, sürekli tartış-

şılan başka bir teori olup olmadığını da salt uzmanları bilirler. Nasıl ki zaman değirmeninde "doğrular benimsenir, yanlışlar itelenir." hepsi o kadar. Zira hiçbir etki sürekli değildir, "Doğa"-dan başka. Kendini bileli beri adamoğlu, karanlığın koyunda yatandan, adsız bir "İç-Ben" lik varlığından haberli değildi. Tüm yaşamı boyunca özlem, istem, içgüdü, tepkiler ve daha nelerden oluşan umursanmaz bir uçurumun ötesini tanımamıştı. Açıkcası eski pıltı, pırtılı kalıntılar ülkesini bilemiyordu. Kısacası İç-Benliğin belirgin kâşifi Freud'dü ve tamamlanmamış bulguları nelerle değiniyordu ?

Bir Dâhi'nin Yaşam Öyküsü

Freud, Kırım Savaşını noktalayan Paris Antlaşmasıyla yaşattır. Tam Pakt'ın imza yılının ilkbaharında, Moravia'nın Freiberg kasabasında doğar. Ne gariptir ki bu yaşam çizgisi, yine başka büyük bir savaşın hemen başucunda sonbulacak... Orta halli yün tüccarı, Yahudi bir aileden gelir. Daha dört yaşında iken ailesinin geçim zorluğu yüzünden Viyana'ya taşınırlar. Artık Viyana'lı doktor 82. yaşına değin orada kalır. Çocukluk yılları, aile yoksulluğu içinde, çetin koşullar altında geçer. Ama bu durum öğrenci Sigmund'u sınıflarının birincisi olmaktan alıkoyamaz. Nitekim ilerde, sıvrilerin puan sıralamasında, "Çok iyi veya olağanüstüler" kümesinde yerini alır. Epeyi kararsız bocalamalardan sonra Viyana Tıp Fakültesine yazılır. Sekiz yıl sonra hekim çıkar (1881). Viyana Örnek Hastanesinde "Beyin Anatomisi" üstünde uzmanlığa başlar. Ertesi yıl nişanlanır. Kokainin, kliniklerde uyuşturucu olarak kullanımı O'nun ilk buluşu olur. Sinir hastalıkları doçentliğine atanır. Bir süre Paris'de Dr. Charcot'un yanında histeri ve hipnoz (uyutulmaz hali) olgularını gözlemleriyine bir ara Nancye de Dr. Berheim'la telkin tekniğinin geliştirilmesi üstünde birlikte çalışırlar. Günün asıl güncel olgusu histerinin hipnozla tedavisinde Dr. Beuer'le sınıksız işe koyulurlar. Hatta aynı konuda ortak bir inceleme eseri de yayınlarlar. Ama sonraları Beuer, O, belâli konuların uyandırdığı çevresel tehlikelerden ürkererek ortagından ayrılırlar. Freud'de ertesi yıl nişanlısı Martha'yla evlenir. Burada hikâyeye ara vererek, günümüzün karmaşık curcunasına bir gözatalım: Gerçeklere gözyumularak insan-ogluına sadece, "Sendeki doğal ırmağı tersine aktı ve nefesine egemen ol." öğüdü verilirse, hele sonuçları nerelere varır? Artık durum odur ki; Nur-topu çocuklarına gebe çağlar, ancak ruhsal-ıçten ananın ağırlı geçmişinden alacağı taze derslerden doğabilir. Çünkü o bilimsel yolla, şimdi de sağ-

lıklı gençliği, verimli yeniyetmeleriyle kendilerine imrendiren nice ülkeler az değildir. Bir ölçüde bağımlılık, kısıtlı darlık demektir. Kısırlılık ise, sürekli toplum yüküdür. Bu çizgideki yaşamda, toplum katıyla-içgüdüsel varlık elbette çatışırlar. Ondan da türlü bozukluk, aksamalar ürer, beslenirler. Tersine toplumlar cinsellik eğilimine karşı, öylesine kaskatı din, gelenek, ahlâk adına kalın yasak-duvarları çekerler... ki işte o sırada toy bir doktor ortaya atılır. Çirliçiplak soyduğu konusunu, kapalı klinik odalarından sokağın ortasına uzatır. Yahudi Freud'ün teorisi sert tepkiler uyandırır. Bu atak çıkış, belli Yahudi egosuna karşı varolan eski öfkeyi de karşısına alır. Sevenlerinin öğütlerini de dinlemez. Teorisi, zamanla doğrulanmasa bile, büsbütün de dışarı itelenemez, bazıları, kendini lânetleyerek toplum-dışı ilân etse bile.. Şükür ki engizisyon dönemi değildi, yakılabilirdi de...

Baba Freud, sekseninde ten kalıbını dinlendirirken doktor oğul, kırkında Ruh-Bilim ailesine Psikanaliz adlı ilk afacan çocuğunu evladlık verir. Hani Yunus Emre'nin "Bir Ben var, benden içerü" değişinden nice karanlık altıyüz yıl daha geçmiştir.

Karanlık Bir Dehliz Penceresinden

İlkin öykü, Dr. Breuer'in kliniğindeki histerik kız Anna ile başlar. Ardından hipnozla tedavi olgusundaki gözlemleri kendisini, sezintiyle yeni ufuklara götürür. İşte Freud, elyordamıyla tuttuğu ipin ucunu bırakmaz, öteki ucu boşlukta kalsa da... Nedense sonraları küçük kızının da adını Anna koyar. İlerde üç oğul, üç de kızı olacaktır.

O'na göre, Bilinç-dışı, bir ömrün yaşantısında anı, iz, duygu, istek, korku, tepki ve bilinmeyen daha birşeylerin tikiştirilip bastırıldığı, kapalı bir tavanarasına benzer. Hani bunların zamansız ve yersiz türlü biçim ve görünüşlerde ortaya çıkması "Belirtileri" oluşturuyor. Yine bunların sebep ve kaynaklarını açığa vurmak, yani itiraflarla bilinçli kılmak esas yöntemin ana bölümüdür. Belli günah-çıkartmaların, gönüllü itirafların boşalışındaki rahatlayıcı halleri anımsayabiliriz. Varsın öteye, "kişidışı, benlik, benlik-üstü, ego" gibi adlar takılmış olsun. "Bilinç-dışı" boş, kof bir kavram değildir. İstemeyerek yaptığımız sayısız "yanılgı" lar, yersiz davranışlar, dil sürçmeleri, dalgınlıklar ve türlü "düş" lerimiz yok mu? Freud, bunların kaynağını, hep geleneksel yasak ve ahlâk ilkele-riyle bağdaşmadığından öteye itelenmiş özlemlere, öfkelere, sakınca ve düşüncelere bağlar. Onların anahtarını da o yitik eşki depoda arar. Tâ ki bu arayış, onları normal yaşamdaki yerleri-

ne, öz kişiliklerine oturtuncaya kadar sürer gider. Amacı, gizli birikim ve tıkanmaları yordamınca akıtmaktır. Gerçekten düğüm ve tıkanıklıklar çözüldünce, gerilimlerin gevşediği görülür. Freud'ü, asıl köttü kişi yapan eğilim şu ilkesiyle ilgilidir: "Cinsiyet, genel olarak insan yaşamında ve özel olarak nevrozların (sinirsel ve ruhsal bozukluk) incelenmesinde çok önemli bir rol oynar. "Bu rol çocukluktan başlayıp ömür boyunca sürer. Başka bir deyişle, "Libido" (hoşlanım, haz) cinsel yaşamı kımıldatan istek ve enerjidir. Deneylerde bu, doyurulmaksızın bastırılmış hastanın ahlâksal kişiliğinden (Ego'su) doğuyor. O, hem ahlâksal, hem de estetikle çatışan güdülere dayandığını savunuyordu. Koşut olarak da hipnoz yerine "arıtma" metodunu geliştirmeye uğraştı. Ama ateist doktorun kuram ve uygulamasının ayrıntılarına girmeksizin sonuçlarının tam ve kesin olmadığını söyleyebiliriz.

Ayrıca konunun bizim gibi sıradan kişilere çapraşık, bulanık ve karmaşık göründüğünü de belirtmeliyiz. Ancak meslekdaşlarının kendisini çekemediğini, başkalarının ise O'nu hiç anlamadığını şöyle kaleme alır: "Beni dürtten ve yöneten daha çok bilme arzusu, ama Doğa üstüne değil de *insanlar-arası ilişkiler* üstüne bilmek'dir." Evet, akpak saçlı, sakallı hekim, yaşamını duraksız bir saat düzeniyle sürdürmektedir. Bilimde sert, katı ve uzlaşmaz bir görüşün sahibidir de. Aile yaşamı mutludur. Uygulamalı düşünce ve kanıları üstüne etiketi, etiketsiz hiçbir soruyu umursamaz. Bir kez de yardımcısı Dr. Adler'le yeni dünya Amerika'ya geziye çıkarlar (1909). Sonra herkes kendisini konusuyla başbaşa, yapıyalnız bırakır. Sadece içgözünün elfeneriyle bir sınır çizgisine varır ki, oraya: "Bilinç-ötesi" derler. Sanki içgüdülerin, içtepilerin ve birşeylerin bilinç-dışına atıldığı pusuk, karanlık, sinik çatı-altı gibi bir yer. İlk kez toz duman arasından bozbulanık bir geçit bulunarak adına "Yanılgılar Psikolojisi" takılır. Çünkü her etkinin bir etkeni varsa, her ruhsal olayın da bir nedeni olmalıydı. Freud'un hızlı döneminde verdiği bir konferans sonu: dinleyicilerinden yaşlı bir bayan kendisine şu soruyu yöneltir: "Bay Freud, siz bizim Tanrımızı elimizden aldınız. Yerine neyi koyacaksınız?" Ne yazık ki bu konuşmanın yerini ve Doktorun cevabını saptayamadık.

İkinci bulgu, tatlı uykularımızda gördüğümüz çeşitli düşler üstündedir. Çok eski zamanlardan beri insanlar düşlere düşkündür. Onların anlamlarını yorumlayarak, bu yoldan "yarın"ı öğrenmeye uğraşırlar. Giderek olay, "Düş-Yorum San'atı"na değin gelişir. Oysa, teori der ki, uykunun kara dalgalarına kapılarak su yüzüne çıkan

lar, yalnızca geçmiş olaylar ve duyulardır. Yani geçmişte kişinin özlem, öfke, korku, sakınca ve çekincelerinden kopmuş kırıntı ve döküntülerin kalıntısıdır. "Rüyalar, histeri belirtilerindeki gibi birbiriyle çatışan iki ruhsal eğilim grubu arasındaki uzlaşmadan doğuyordu. ki en özlü tanımla 'bastırılmış' bir istegin 'kılık değiştirerek' gerçekleşmesidir." Düşler bir ölçüde doğal sayılırlar. Her düşün bir anlamı, isteği, amacı olmalı ki, kırsıtlı Dış-Ben'le sınırsız İç-Ben'in tam birleşiminde düşsel bir ulakla hemen buluşuyorlar. Belki düşler, zamansız *Dün'den Bu-Gün'e* haber ulaştırarak ancak *SİMDİ'nin* yapısını anlamaya yarar. Ama *YARIN'ı* değil... Türkçe'deki "Düş"ün de nereden, nasıl düştüğü merakı değer sanırız. Acaba Goethe'in acılı, sevdalı çıçağına, WERTHER kendini kurban vermeseydi, insanlık Faust'u kazanabilir miydi? İşte bu, içgüdülerin, cinsel içtepilerin cinsellikten kurtularak topluma, san'ata, kültüre yönelik yücelmesinin en tipik örneklerinden biridir. Evet teori ve uygulaması eksik. kimileri adına "bilimsel roman" bile derler. Onu tüm-cinsellik damgasıyla suçlamak biraz da kendimizi suçlamak olmuyor mu? Kuramın konusu, özdenetimcisi biz değil miyiz?

Zıvanasından sapsmış bir hasta, için içindeki o Derinlik-Psikolojisinin tedavisinde ne bir tıbbî aygıt, ne de bir ilaç ve benzeri var. Uzun deneyler sırasında çoğunlukla doyurulmadan bastırılmış içgüdüler, cinsel istekler, coşkular, tutkular çağrısız birer konuk gibi birden çıkagelirler. İşte onları bu sökümedeşi, bulguları açıklamaya tek yardımcıdır.

Bilim, cinsel ahlâkı tanımak istemeyince, zamanın karşıtları, Freud'un başına taşlar, ateşler yağdırırlar. O da Libido (haz) adlı cin gibi bir çocuğu ortaya atar. Ama durumu kurtaramaz. Dostu Viyanalı soydaşı ve akranı Stefan Zweig de yardımına koşar. Ünlü biyografi ustalarından Zweig "Freud ve Öğretisi + Psiko-Analiz" adlı eserini yayınlar. Kitapta, kuramcısının kişiliğiyle Öğretisini, bireysellik ve insanlık açısından işleyerek açıklar. Gününün kaygılarını da şöyle kaleme döker: "Her doğan bebek, ruhunda ilk ve ilkel atamızın izlerini de birlikte taşıyarak gelir. Çağın kültürel, ahlâksal, teknolojik gelişmeleri, ilk insan atamızın bireysel ruhunu değiştirir mi? Bunu (*İnsanın kendi özel haklarını kısıtlamak*) pahasına dileyebilir miyiz?"

Çok küçük yaşlarda uykuyla başlayan cinsel duygu, yaşantıyla gelişmektedir. İlk emici belirtideki "Libido" giderek atılgan bir haz açlığına dönüşür. İçerdeki dinmez zonklama, türlü biçim ve kanal değiştirebilir. Bakarsın kör bir anarşist olur. En doğalı, körükörüne bir boşalışla alçalış-

dir. Yahut seçkinleşerek yüceleşebilir de. Tezci hekim, tüm umudunu içgüdülere bağlar. Kendine göre gerçeksever bir inanç adamıdır. Ne yazık ki kuramı, bulguları, uygulaması ne tümüyle benimsenir, ne de yabana atılır. sadece eksiktir. Örneğin ÖDPUS Kompleksi gibi: O Oğul ki doktor'dur, babasına karşı beslediği duygunun adına "kin" der.

Aslında tüm değerlerin şaşmaz ayarcısı zamandır. İşte, O'nun ve öğretisinin de sivriliklerini yontarak kendine yaraşır asıl yerine oturtmamış mı? Hele yasaklarla örtbas edilenlerin açıklığa, güne çıkışları, belki Doğu'nun ve Batı'nın bağnazlık duvarlarını nicesine yıkmıştır. Nerdeyse O'na göksel reform diyesi gelir sağduyunun. Hem ruh yapısının ana kurallarını, yasasını bulup saptarken, kanıtlı-tanıtlı bilimlerden hâlâ evrenin kapkaranlık gizlerine bakılmıyor mu? Kimbilir bir gün savaşçı toplumları da psikanaliz koltuğuna oturtacak hekimler çıkabilir belki.

Akıl Çağının Çağrısı

Doktor'un basılı eserlerinin toplamı kimi kaynaklara göre 17-23 arasında değişir. Böylece de düşmanı az değildir. Kimilerince, "Freudçülük, çağrışımlardan medet uman ve tahminlerle iş görmeye çalışan öznel (subjektif) ve bilim dışı bir yöntem." olarak nitelenir. Bütün karşıtlarına rağmen Viyanalı Doktor, tüm insanlığa sorar: "Saldırma ve çiftleşme içgüdüleri" gibi iki canavar egemen gücün varlığı belli. "Acaba onlar gelişen aklın ve ahlâkın gücünü yenebilecekler mi?" Bu soruyu yönelttiği zaman yaşlı doktor, Birincisini gördüğü Dünya Savaşından geçerek, henüz İkincisinin de eşğine varmıştı. Ama az sonra kopacak korkunç kavganın vahşetini göremeyecektir artık. Ancak şu umudunu da yitirmeden açıklar: "Geçte olsa bir gün akıl belki üstün gelebilir de.."

Gerçekçi tutum, ne söz verir, ne avutur. Hatıta asık, soğuk yüzlüdür de. Ne var ki adamoğlu kazanç terazisini nasıl dengeliyecek? o belli değil. İnsanoglunun "Put"u ister "Tekil Birey"; isterse çağın toplumsal, ekonomik, teknolojik v.b. ülküsel üstünlükleri yarışması olsun, psikanaliz görevini yapar. Bir bilinmez bütünü çözer, dağıtır, lif lif açar. Ama bir dünya girişimcileri onları tümleştiremez aslına... Çünkü psikosentezi yoktur.

Sağduyu, Doktoru ölümünden dokuz yıl önce Goethe ödülüne layık görür. Son yıllarına doğru sağlığı iyice bozulur. Hitlerci Naziler, 1938 de Avusturya'yı çiğnediği zaman O'nun kitaplarını da meydanlarda yıktılar. Kendisini zor belâ Londra'ya atabildi. Ne garip bir rastlantı ki, ölümünden 22 gün önce de yine Hitler Polonya'ya saldırarak İkinci Dünya Savaşını başlatıyordu bile. (23 Eylül 1939)

San'at, içyüzümüzü, kişilik portremizi çizip boyamaya uğraşır. Tekil yaşanan kişilik; insanoglunun ömür yazgısı yolunda bir yumru, yani "açık sır" dir. Çözülmesi gerekir. Nasıl ki insan kişiliğine saygıyı, kardeşçe şefkati, sevgiyi ısrarla kim önerdi? Dahası Okul'a, Kilise'ye, Mahkeme'ye ve bütün bu katı, donuk, sert binalara ve salonlara ilk kez yukardaki kutsal duyguları kimin soktuğunu unutabilir miyiz? Varsın bilimsel tartışmaları nice yıllarla süredursun. Uluslararası ilişkilerde "İnsaneverlik" ilkesinin, bu karmaşık öğretiyeye ve O lânetli doktora neler borçlu olduğunu gözden irak tutamayız.

Zira, "Gerçeklik verimli olandır."

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

- (1) Prof. Dr. Rasim Adasa'nın özel notlarından.
- (2) "Freud ve Öğretisi", Stefan Sweig.
- (3) Freud: E. Gürol ve çeşitli kitaplar.

● **Çok kimseye hizmet eden, kimseden aferin alamaz.**

● **İyi yapılabildiği halde yapmayan bir insan suç işlemiş olur.**

● **Büyük kusurlara sahip olmak ancak büyük adamların imtiyazıdır.**

Danimarka ATASÖZÜ

PESTALAZZI

La ROCHFCAUCAULD